

«EN OPPRETTTELSE»

Skisse til Nasjonalt minneste etter 22. juli

Av Matias Faldbakken

01. Introduksjon

Mitt forslag er å lage et kunstverk — en torgskulptur — på plassen som skal tjene som nasjonalt minneste etter 22. juli. Skulpturen blir stående på bygulvet som et monument. Den skal både være et samlingspunkt for besøkende, og fungere som en visuell bakgrunn for seremonier. Kunstverket skal være et verdig minne etter de omkomne, og samtidig bære i seg mye av den konfliktfylte nasjonale historien etter terrorangrepet i 2011.

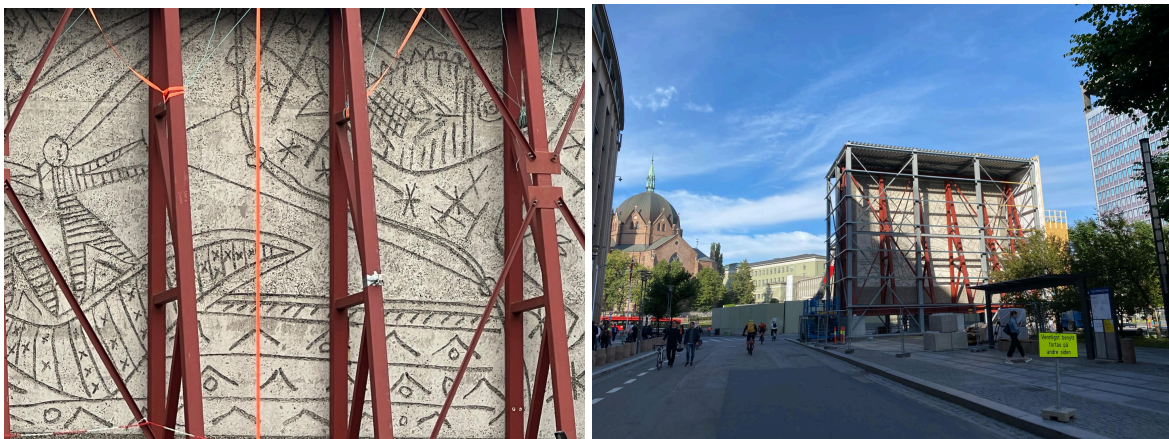
Jeg har to skisseforslag. Begge forslagene baserer seg på å gjenoppføre den store stålriggen som ble bygget for å flytte Pablo Picasso-verket 'Fiskerne' fra den revne Y-blokka over til den nye A-blokka i regjeringskvartalet. I den ene versjonen fylles riggen med en monumental mosaikk. I den andre omgjøres riggen til et glassmaleri.

Picasso's 'Fiskerne' i riggen.

02. Riggen

Y-blokka måtte som kjent rives i prosessen med å bygge opp nytt regjeringskvartal etter terrorangrepet. Kunstverket 'Fiskerne' på endeveggen skulle imidlertid ivaretas. Det ble konstruert en rød rigg i stål på 12 x 15 meter for å muliggjøre nedskjæringen av verket fra bygget. Riggen ble videre brukt til flytting av den store Picasso-tegningen, sandblåst inn i betongen av Carl Nesjar. Etter nedskjæringen, mens man forberedte flyttingen, ble kunstverket i lengre tid stående på utstilling mot Akersgata.

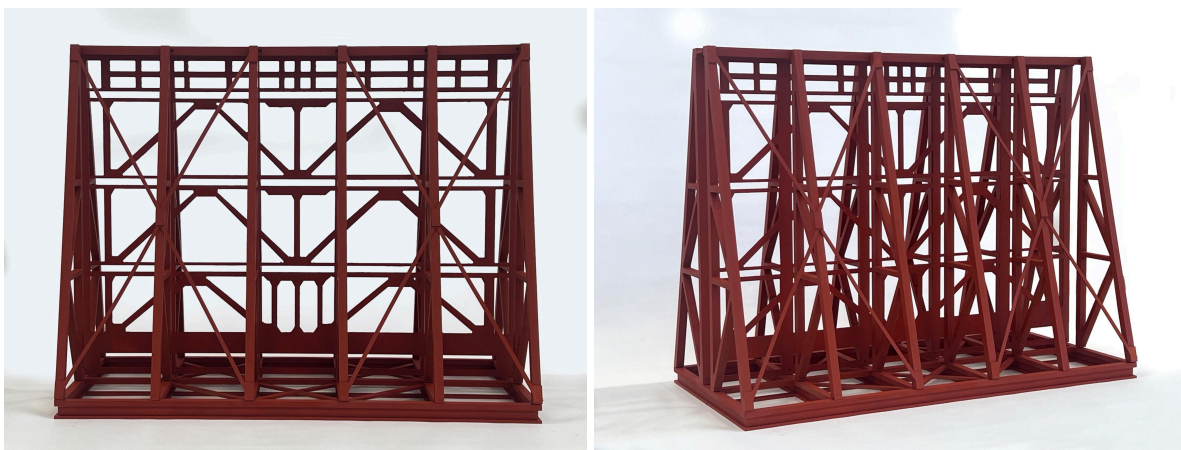
Picasso i riggen mot Akersgata

Jeg går ofte gjennom Akersgata og så lenge Picassoen sto i riggen, stoppet jeg for å se på den. Picasso-verket er en naiv og hyggelig strektegning av fiskere og fisk i sol, mens riggen var tung, rettvisklet og strukturell. Bjelkene og stagene gikk på kryss og tvers over motivet og halvveis dekket det til. Riggen var et svært bur, eller eksoskjelett – et hardt tilleggsmotiv til den solfylte tegningen.

For meg fremsto riggen mer og mer som et vesentlig objekt fra overgangsfasen mellom gammelt og nytt regjeringskvartal. Her hadde vi, bokstavelig talt, et redskap for ommøblering av våre felles verdier. Riggen hadde terroren som bruddflate, og sto der som et ufrivillig monument over rystelsene fellesskapet ble utsatt for den 22. juli. Den var et tydelig symbol for demokratiet som en evig byggeplass. En uintendert torgkulptur hadde allerede i lang tid vært en del av bybildet i Oslo.

Men i tillegg til å være et bilde på de politiske brytningene som kom i kjølvannet av terroren, begynte jeg å se at riggen også uttrykte *ivaretagelse*. For den var jo i all sin brutalitet også en stor krykke. Riggen var bokstavelig talt et støtteapparat, den talte et krøkkete omsorgsspråk. Jeg så formen til en omsorgsmekanisme. I videste forstand kunne den sees som en slags omfavnelse.

Riggen uttrykte forrykkelse på monumental skala, men også ivaretagelse på monumental skala. Den var dobbel. Den var forstyrrende, rent praktisk, som en blokkering eller en inngjerding. Men den var også solid. Stabil og trygg. Funksjonell. Visuelt sett var den en pragmatisk abstraksjon, fremtvinget av prosessene etter 22. juli. I overført forstand kan man si at den fremviste strukturen til et kollektivt traume.

Skalamodell av tom rigg

Den opprinnelige ideen jeg hadde til minnested, var derfor å gjenoppføre riggen, og spare på den som et historisk objekt fra disse årene med konflikt, nytenkning og gjenoppbygging. (Riggen må bygges på nytt iom. at Statsbygg allerede hadde solgt stålet før konkurransepåmelding. Jeg har Statsbyggs tegninger.) Det som hadde vært et litt uverdige oppholdssted for 'Fiskerne', kunne snus til noe meningsfylt. Riggen ville også kunne hjelpe med å skrive et historisk narrativ i kvartalet, fra Henrik

Bulls gamle G-blokk, over Viksjøs høyblokk, via VG-monteret fra selve dagen, gjennom den fraværende Y-blokka – og til de fremtidsrettede nybyggene.

Riggen er også en enorm bilderamme. En ramme er et objekt som ikke hører til selve verket — det som kalles *ergonet* — men til det omkringliggende, det *par-ergonale*. Og når det gjaldt idé til et minnested, paraserte jeg Stian Grøgaard for meg selv: *Riggen er ikke det plassen handler OM, men den kan være det plassen handler FOR.*

Men hvordan forholdt riggen seg til det nye regjeringskvartalets fire nøkkelord: *varig, verdig, vakker og vennlig*? Dette måtte justeres med et nytt innhold.

03. Mosaikk

I 2022 avduket jeg den monumentale mosaikken 'Skyldner' på en rasteplass langs Nasjonal Turistvei i Rondane, den besto av 26 000 stein i lys og mørk granitt. Mosaikken monumentaliserer en intim, liten kulltegning jeg hadde laget av en byste.

'Skyldner' i Rondane

Da jeg så plassen for minnested foran Høyblokka tenkte jeg umiddelbart at mosaikk kunne være treffende som motiv på dette stedet. Man kan si at å sette tusenvis av unike steinfragmenter side om side, slik at de utgjør et enhetlig bilde – en stabil, slitesterk enhet – kan være en meningsfull ting i regjeringskvartalet, og i seg selv et bilde på demokrati. Ingen helhet uten at samtlige biter spiller inn.

Steinmosaikken er et av de eldste billedformene vi har. Opp gjennom historien er mosaikk blitt kalt «maleri for evigheten». Den oppsto i Midtøsten for flere tusen år siden og utviklet seg videre rundt Middelhavet. Mosaikken overlever vulkaner, branner og jordskjelv, nettopp fordi den allerede er fragmentert. Den urgamle teknikken for mosaikk er også akutt samtidig: Premisset med å arrangere små monokrome elementer i rekker slik at de utgjør en lesbar helhet, er det samme for en digital skjerm som for en antikk steinmosaikk.

En interessant ting som skjer med tegning i mosaikk, om man lar steinene følge tegningen på tradisjonelt vis, er at de inaktive områdene rundt motivet blir aktivert. Dynamikken mellom strekene, mellomrommene og de enkelte steinene blir, visuelt sett, veldig produktiv.

Forgrunn/bakgrunn-hierarkiene blir utvisket. I overført betydning gir dette også mening.

Eksempel på organisk leggemønster i antikk mosaikk. Merk hvordan bakgrunn og tomrom følger formene og får hele bildet til å bølge.

Jeg så for meg en "høyoppløst" steinmosaikk av en strektegning stående vertikalt inne i stålriggen. Ikke et gulv, som i Rondane, men en vegg. Et enkelt, men monumentalt bilde i ramme, 11 meter høyt og 15 meter bredt. En organisk mosaikk mot en rettvinklet rigg. Den "evige" mosaikken representerer det motsatte av den (byggeplass-aktige) midlertidigheten riggen uttrykker. *Strektegning* er forresten allerede etablert som en del av regjeringskvartalets visuelle identitet i og med Picasso, Nesjar og de andre kunstnerne som er representert oppover etasjene. Et mosaikk ville også på flere nivåer kunne gå i dialog med Jumanna Mannas steincollage til venstre for Lindealleen (som også tematiserer demokratisk representasjon).

Antikk mosaikk i riggen som eksempel på organisk leggemønster mot industrielt stål. Figur for størrelse

Jeg tenkte å bytte farge på riggen. Både for å tone ned det industrielle preget, samt å flytte inntrykket over til noe nytt og konstruktivt. Jeg ville også legge strekene i rød sten, for å få opp kraften i

tegningen. Jeg så for meg å bruke mindre stein enn jeg brukte i Rondane (som var 10x10 cm). For full effekt må tegningen utsettes for en formidabel håndverksmessig innsats. Går man ned i steinstørrelse til 3x3 cm, blir antallet rundt 180.000 stein. Går man ned i 2x2 cm, blir det nesten en halv million stein. Man må se for seg myriader av stein, en ytterst forseggjort steinvegg, et bølgende bilde, basert på en intim håndtegning. Mosaikken kunne på denne måten bli en severdighet i seg selv.

Når det gjelder baksiden: Mosaikken må settes i en form for stålramme. Denne kan igjen males i en annen farge slik at man, i tillegg til tegningen på den ene siden, får frem ingeniørens fantastiske strukturelle abstraksjon på baksiden — en visuell hommage til alle dem som hver dag tar seg av den praktiske gjennomføringen av politiske vedtak.

Eksempler på farget rigg og 'abstraksjonen' på baksiden

Hammersborg er et relativt fargerikt område, med den røde Trefoldighetskirken, grønne Deichman, grønnlige Margaretakyrkan (kobberspir), de blå Obos-blokkene bak. Jeg tenker at fargesetting av mosaikk, rigg og bakside kan hente opp fargene fra den historiske arkitekturen i området. Alt i alt blir verket en skulptur, et bilde og et lite stykke arkitektur på samme tid.

Når det gjelder plassering er jeg helt åpen for å diskutere på hvilket sted i bestemmelsesområdet den kan stå, og i hvilken retning, for best å fungere på plassen og mot omgivelsene.

04. Motiv

Siden riggen behandler virkeligheten inne i byen, tenkte jeg at mosaikkens motiv måtte peke ut, være en bro mot Utøya – det andre åstedet – og fungere som et vindu mot Tyrifjorden. En portal mellom de politiske kompleksene sentralt, og de større omgivelsene i landet vårt. Eventuelt mot de mindre, mer usynlige elementene. Den kunne legge et fokus på de tingene som med sin hverdagslige selvfølgelighet representerer det vi har, men som vi også lett kan miste. *Det som er unnselig og uunnværlig på samme tid.*

Motivet må være noe et barn kan få øye på.

Jeg fokuserte først på de naturlige elementene i og rundt Tyrifjorden. Den opprinnelige ideen var å tegne et portrett av et spesifikt tre som sto på Utøya, en furu, tyri fra Tyrifjorden, en erkenorsk vekst og samtidig et av de tause vitnene til hendelsene der ute. Det viste seg vanskelig, bildet ble generisk og virket forterpet. Jeg tok for meg bjørk og lyng og tegnet blåveisen og hvitveisen som blomstret da jeg var ute på øya i april. Jeg fortsatte med å tegne det meste av fauna i området. Livet i sjøen er et typisk motiv i klassisk mosaikk og en idé var å legge meg opp mot den tradisjonen. Jeg tegnet alt fra lokal kreps og abbor og gjedde til sik, brasme, karuss, krøkle og nipigget stingsild.

Men det var ikke lett. De fleste sjødyr blir symboltunge i avbildning, uansett hvor små eller ukjente de er.

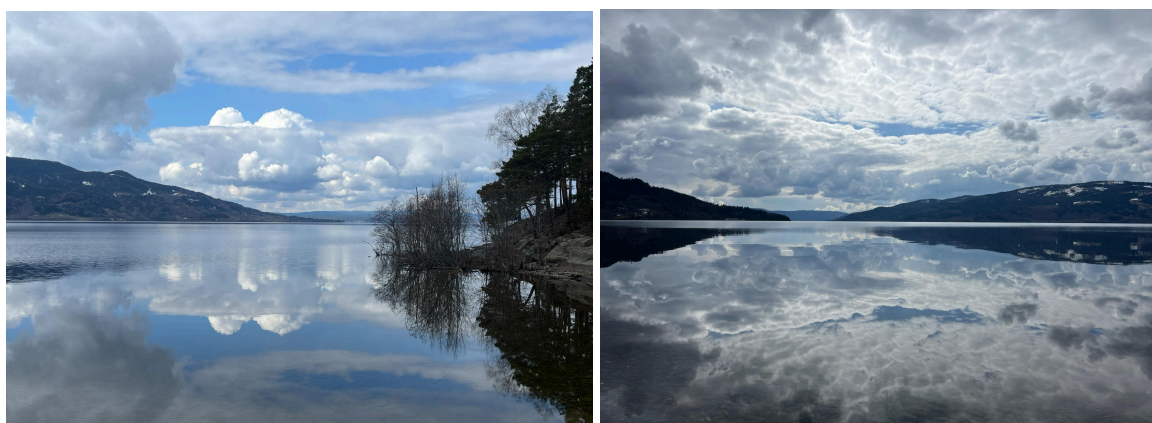
Jeg flyttet meg over til fuglene. Jeg så en stillits da jeg var på øya og den gjorde inntrykk. Fugler er et kjent bilde på ånd, sjel – et metafysisk løft. Fuglen har en kropp som på en måte kommer i kontakt med det hinsidige.

Som kunstnerisk motiv blir det imidlertid fort klisjépreget og generelt. Så fant jeg en fin fugl som holder til i Tyrifjorden: Gluttsnipe. Det er en liten vadefugl som er typisk for innlandsområdet. Men den er også trekkfugl og kan like gjerne være en sydeuropeer, en asiat eller komme fra sør for Sahara. Jeg tegnet den opp og likte uttrykket. Man kan se for seg en ti meter høy gluttsnipe – lett, vår og unnselig – som balanserer på tynne ben over regjeringsplassen, støttet opp av riggen. Det minste og skjøreste, monumentalisert i hundre tusen stein. Den har en retning og et blick. Igjen et taust, ikke-menneskelig vitne, som gjør en språkløs vurdering av hva vi representerer med oss selv, midt inne i demokratiets og maktens sentrum.

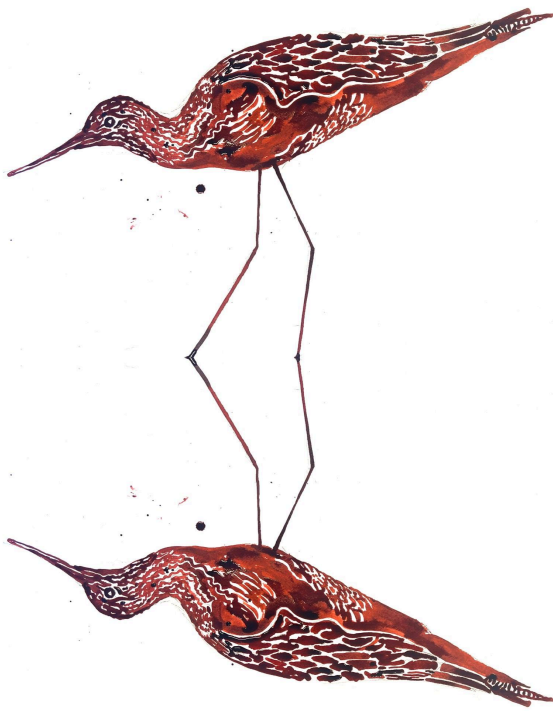
Tegning av gluttsnipe i rødt blekk

En av dagene jeg var ute på øya var det blick stille. I alle retninger fikk man en spektakulær speiling i vannet — himmel og jord fløt i hverandre og gikk i ett. Elementene omsluttet en fullstendig i et utrolig dobbelt lys, som både kom ovenfra og nedenfra.

Speilinger i tyrifjorden sett fra Utøya

Jeg flyttet denne speilingen over på gluttsnipe. Det ble et bilde, nesten et emblem, som uttrykte stillhet og ro. Men med en dobbelthet. Som om det i enhver verden også finnes en opp-ned verden, en situasjon hvor horisontlinjen forsvinner i en merkelig utblending. Hvor hver fredelige fugl følges av en mot-fugl.

Speilet gluttsnipe i rødt blekk og som mosaikkskisse

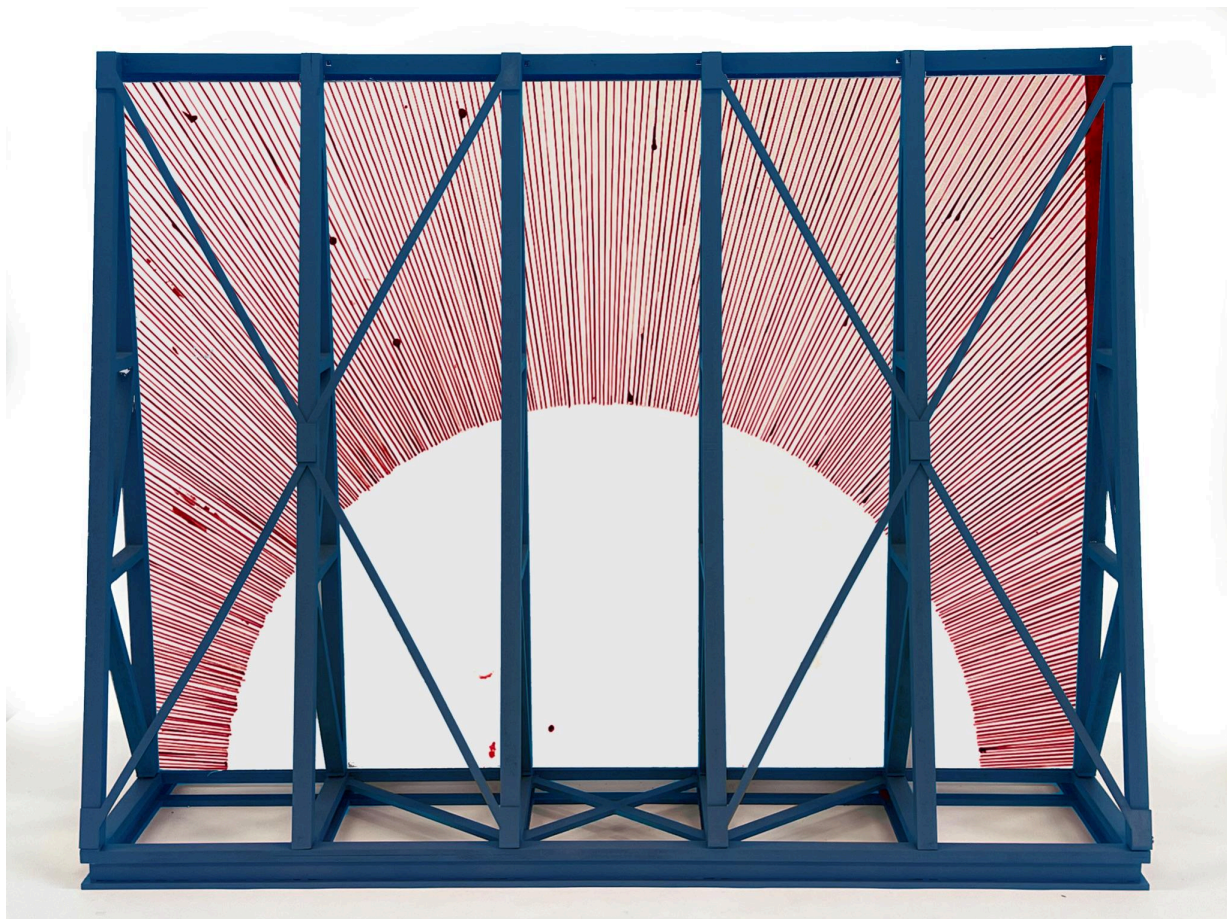
Jeg lagde ulike variasjoner. En fugl og en mer emosjonell abstraksjon i kombinasjon, begge speilet. Et taust vitne og en perspektivforskyvning. Et levende vesen og et abstrakt mønster. Denne versjonen synes jeg har noe:

Skalamodell med tegning i rødt og svart blekk. Figurer for størrelse

Men jeg var fortsatt usikker på om motivet ville kunne vare på riktig måte. Speilingsmotivet har i seg en opplevelse av glatt vannskorpe og lys. Dobbel lys – jeg tenkte mer og mer på de eksepsjonelle lysforholdene jeg hadde opplevd på Utøya, og hvordan man kunne representere dette lyset i et bilde av stein.

Jeg fant frem en litt eldre tegning av noe som kan likne en tunnel eller en sol med stråleglans. Et slikt strålemotiv kunne fungere. Kraft. Lys. Et minneste som et livskraftig nærvær i stedet for et tapsorientert fravær. Munchs 'Solen' ligger og duver bak her, eventuelt den viltre, takkede solen oppe i hjørnet på Picasso's 'Fiskerne'.

Tegning av sol / tunnel i rødt blekk – man må se for seg dette i klassisk mosaikk som vist over

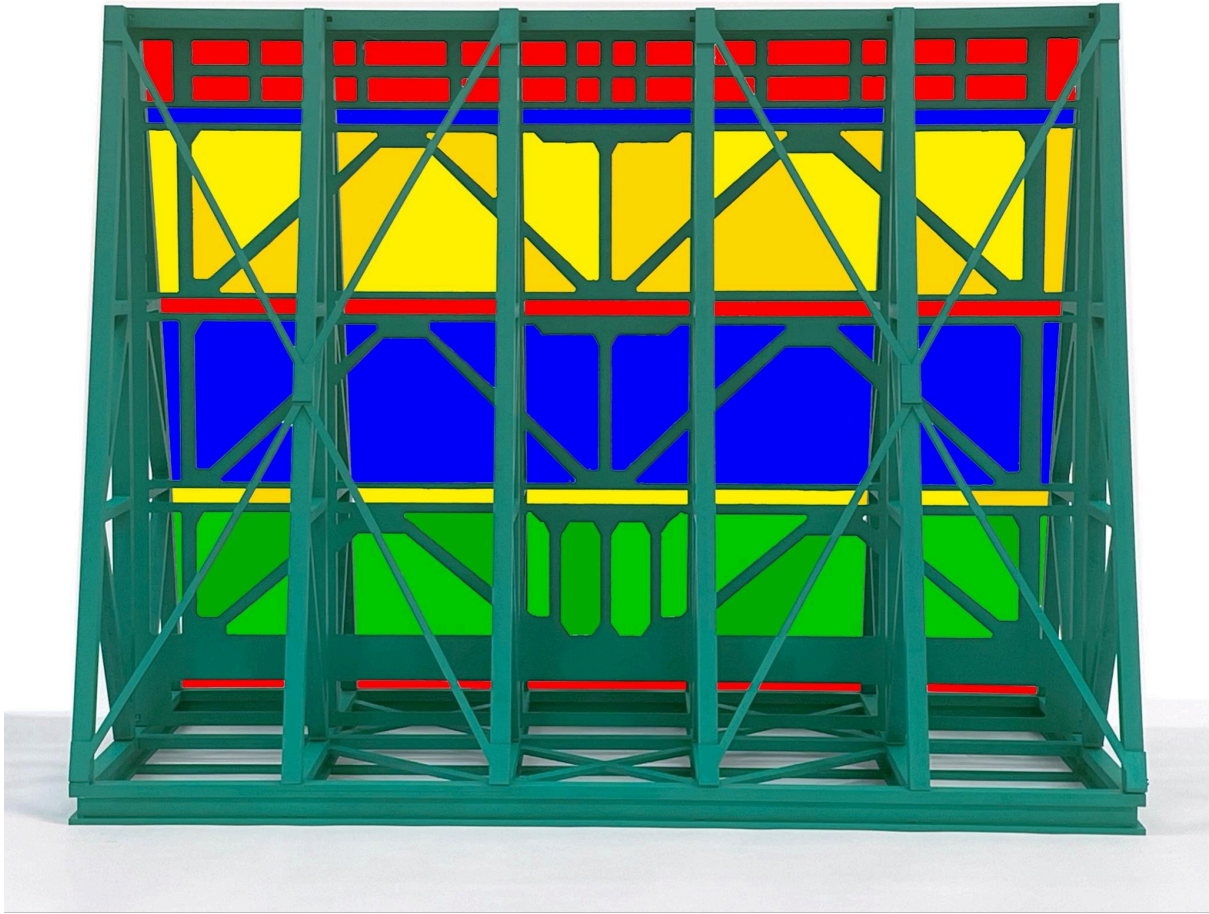
05. Glass / lys

En steinmosaikk i en rigg i regjeringskvartalet som et vindu mot Tyrifjorden og forbi, synes jeg fortsatt er en god tanke. Jeg holder en knapp på den, og vil gjerne jobbe mer med motiv, gjerne i dialog med alle de involverte.

Kona mi, Ida, sa noe om at det ville være fint å kunne se *gjennom* riggen, så den ikke lenger var et stengsel, men et vindu. Jeg gikk tilbake til tegnebrettet en siste runde og begynte tenke på riggen som en vindusramme.

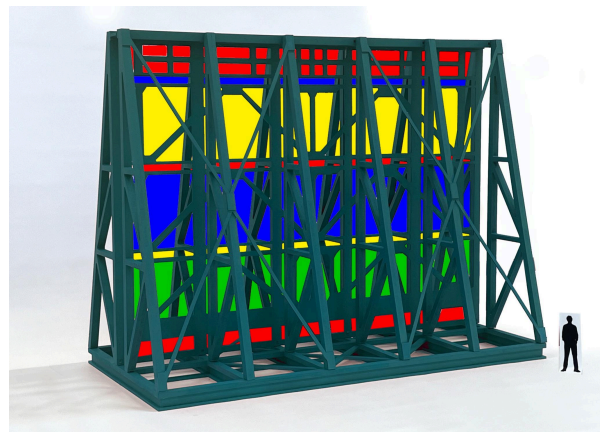
Da kom en alternativ idé: De forskjellig formede åpningene i riggen, mellom for- og bakside, er jo vindusåpninger. Setter man farget glass i dem, som et glassmaleri, så vil *lys* bli motivet, og riggen en ramme for selve lyset.

Skalamodell med glassmaleri i primærfarger

Et slikt oppsett vil gi lysspill på solskinnsdager. Farget lys vil fortsatt skinne på mørkere dager. Man vil se omgivelsene i regjeringskvartalet som gjennom et filter. Et alternativ er rene, livskraftige primærfarger i abstrakt komposisjon. Et annet er å gradere glasset, som en soloppgang over Tyrifjorden. Mulighetene er mange.

Soloppgang og primærfarger i komposisjon

06. Konklusjon

I stedet for å designe en plass eller et miljø, har jeg hele tiden tenkt at jeg vil lage et kunstverk *til* de som omkom den 22. juli, og deres etterlatte. Forslaget mitt blir derfor også et spørsmål: Kan denne riggen holde oppe det som er verdt å opprettholde?

Om det blir en mosaikk som samler myriader av unike stein i et lite, men stort motiv, eller med riggen som ramme for et glassmaleri, vil forhåpentligvis dette verket kunne stå der som en ivaretagelse av lyset – livslyset – til de 77 menneskene som ble tatt fra oss 22. juli 2011. De vil få sine navn inngravert i bunnbjelken på reisverket som holder dette lyset oppe. For lyset som ble tatt fra oss den dagen er mystisk nok det samme lyset vi har å gå på i tiden som kommer.

